Izabela JASTRZĄB
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie
ORCID: 0009-0002-8126-6558

https://doi.org/10.29316/9788368103236_9

STRAŻ GRANICZNA JAKO WIODĄCA FORMACJA MUNDUROWA W ZAKRESIE ZWALCZANIA WSPÓŁCZESNYCH FORM PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ NA GRANICY POLSKO-UKRAIŃSKIEJ W OBLICZU KONFLIKTU ZBROJNEGO

THE BORDER GUARD AS A LEADING UNIFORMED FORMATION IN COMBATING CONTEMPORARY FORMS OF ORGANIZED CRIME ON THE POLISH-UKRAINIAN BORDER IN THE FACE OF ARMED CONFLICT

Streszczenie

Straż Graniczna jest niepodważalnie wiodącą formacją mundurową w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Odgrywa ona niezwykle ważną rolę w ochronie granic, w tym zwłaszcza wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej. Przestępczość zorganizowana to niewątpliwie międzynarodowe zjawisko o charakterze transgranicznym, złożone pod wieloma czynnikami m.in. dynamiki, struktury organizacyjnej, przebierające coraz to doskonalsze formy przez co coraz trudniejsze do wykrycia

Abstract

The Border Guard is indisputably the leading uniformed formation in the field of combating organized crime. It plays an extremely important role in the protection of borders, including especially the eastern border of the Republic of Poland. Organized crime is undoubtedly an international phenomenon of a cross-border nature, complex under many factors, including dynamics, organizational structure, changing into more and more sophisticated forms, making it increasingly difficult to detect by

przez służby mundurowe. Ogromny wpływ na intensyfikację działań grup przestępczych ma toczący się konflikt zbrojny za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej, który stworzył nieznaną dotąd rzeczywistość, zwłaszcza dla służb mundurowych, w tym głównie dla służb granicznych, które jako pierwsze musiały się zmierzyć z jej skutkami na granicach zewnętrznych. Zdecydowanie jest to czynnik determinujący konieczność budowania nowych oraz rozbudowywania już istniejących struktur bezpieczeństwa, które będą w stanie przeciwstawić się nie tylko nowym zagrożeniom, ale także już istniejącym, które w obliczu konfliktu zbrojnego ulegają znacznemu nasileniu lub przybierają coraz to doskonalsze formy. Jest to kluczowe w aspekcie zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa nie tylko państwa czy pojedynczej jednostki, ale także bezpieczeństwa międzynarodowego. Jest to niezwykle istotne ponieważ przestępczość zorganizowana jest zjawiskiem złożonym oraz wieloaspektowym dynamicznie dostosowującym się do aktualnie panującej sytuacji na arenie zarówno krajowej jak i międzynarodowej. Celem rozdziału jest scharakteryzowanie roli Straży Granicznej w aspekcie zwalczania przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej, uwzględniając toczący się od 2022 roku konflikt zbrojny na Ukrainie. Cel został zrealizowany poprzez zastosowanie empirycznej metody badawczej w postaci sondażu diagnostycznego oraz metod teoretycznych takich jak: analiza literatury, synteza, wnioskowanie czy abstrahowanie.

Słowa kluczowe: konflikt zbrojny, Straż Graniczna, przestępczość zorganizowana, formacja mundurowa

uniformed services. The ongoing armed conflict on the eastern border of Poland has a huge influence on the intensification of the activities of criminal groups, which has created a previously unknown reality, especially for uniformed services, including mainly for border services, which were the first to face its consequences at the external borders. This is definitely a determining factor in the need to build new and expand existing security structures that will be able to counter not only new threats, but also existing ones, which in the face of armed conflict are significantly intensifying or taking increasingly sophisticated forms. This is crucial in terms of ensuring an adequate level of security not only for the state or individual but also for international security. It is extremely important because organized crime is a complex and multi-faceted phenomenon that dynamically adapts to the current situation in the national and international arenas. The aim of the chapter is to characterize the role of the Border Guard in the aspect of combating organized crime on the Polish-Ukrainian border, taking into account the ongoing armed conflict in Ukraine since 2022. The goal was achieved through the use of an empirical research method in the form of a diagnostic survey and theoretical methods such as: literature analysis, synthesis, inference or abstraction.

Keywords: armed conflict, Border Guard, organised crime, uniformed formation

Wstęp

Straż Graniczna zdecydowanie jest formacją wiodącą wśród służb mundurowych posiadających kompetencje do zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Pełni ona zasadniczą rolę dla zapewnienia bezpieczeństwa państwa, pojedynczej jednostki, ale także dla bezpieczeństwa całej wspólnoty międzynarodowej m.in. Unii Europejskiej. Straż Graniczna obok Służby Celno-Skarbowej jest kluczową formacją w zakresie zwalczania niezwykle groźnej, nierozerwalnie związanej z przestępczością zorganizowaną, przestępczości transgranicznej. Współcześnie służba ta posiada szeroko wyspecjalizowane struktury oraz należy do zintegrowanego systemu służb policyjnych odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa, nie tylko o zasięgu krajowym, ale także międzynarodowym. Straż Graniczna oraz jej działania stanowią podstawę do zwalczania i przeciwdziałania transgranicznej przestępczości zorganizowanej, ponieważ posiada ona pierwszy bezpośredni kontakt z działalnością przestępczą, zwłaszcza na granicach zewnętrznych, do których należy wschodnia granica Rzeczypospolitej Polski z Ukrainą.

Działania Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej w obliczu konfliktu zbrojnego

Współcześnie działania Straży Granicznej stanowią podstawę dla zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Według zapisów ustawy o Straży Granicznej z 1990 roku jest ona jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formacją przeznaczoną do ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji[1]. Zatem jest także formacją kluczową w zakresie zwalczania zagrożeń transgranicznych, do których niepodważalnie należy przestępczość zorganizowana. Straż Graniczna w celu wykrycia przestępstw związanych z nielegalnym przekroczeniem granicy państwowej lub nielegalnym przemieszczaniem towarów, zwłaszcza produktów akcyzowych stosuje szeroko pojęte środki o charakterze kontrolnym oraz weryfikującym. Jej działania obejmują terytorium całego kraju, jednak znaczna część skupiona jest wokół granic zewnętrznych. Wynika to z faktu akcesji Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku, co zaskutkowało podpisaniem oraz wdrożeniem Układu z Schengen 21 grudnia 2007 roku, na podstawie którego zniesiono kontrolę na granicach wewnętrznych. Obecnie stanowi to zdecydowanie ułatwienie dla funkcjonowania społeczeństwa pod wieloma aspektami oraz sektora ekonomicznego czy gospodarczego kraju, ale równocześnie determinuje to szereg zagrożeń, do których

[1] Ustawa z 12 października 1990 r. *o Straży Granicznej* (Dz. U. z 2023 r. poz. 1080), art. 1.

niewątpliwie należy międzynarodowa przestępczość zorganizowana o charakterze transgranicznym[2].

Współcześnie niezwykle istotnym czynnikiem powodującym natężenie oraz reorganizację działań Straży Granicznej jest konflikt zbrojny na Ukrainie. Spowodował on powstanie nowej i nieznanej dotąd rzeczywistości nie tylko dla społeczeństwa, ale także dla służb mundurowych. Służba ta podejmuje czynności w zakresie każdej gałęzi transportu, na przejściach lotniczych, drogowych, kolejowych czy też morskich. Straż Graniczna w celu zwiększenia skuteczności działań została wyposażona również w możliwość prowadzenia czynności o charakterze analitycznym, operacyjno-rozpoznawczym oraz dochodzeniowo-śledczym. Jest to niezwykle ważne w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej, ponieważ rozbicie rozbudowanej siatki przemytniczej jest procesem złożonym oraz długotrwałym wymagającym zastosowania specjalnych sił i środków. W celu ukazania roli Straży Granicznej w zakresie zwalczania i przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej za pomocą tabeli 1 zaprezentowano wartości ujawnionych towarów pochodzących z przestępstw w latach 2020-2023.

Tabela 1. Ujawnione towary pochodzące z przestępstwa ujawnione przez Straż Graniczną w latach 2020-2023.

Rok / Rodzaj	Wartość towarów w zł			
	2020 r.	**2021 r.**	**2022 r.**	**2023 r.**
Papierosy	100 668 987	120 644 903	56 192 485	74 127 293
Tytoń	39 094 645	169 090 350	84 579 373	91 745 744
Alkohol	957 722	6 038 209	865 962	1 050 595
Narkotyki	18 876 940	46 623 501	28 135 414	198 717 214
Broń i amunicja	28 979	32 302	256 814	378 293
Pojazdy mechaniczne	27 530 697	28 785 222	36 374 205	41 528 750
Inne towary	19 872 376	24 280 340	10 197 954	27 607 888
Suma	207 030 355	339 871 326	206 602 207	434 105 182

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Straż Graniczna. Informacja statystyczna za 2021 r., Warszawa 2022., s. 36; Straż Graniczna. Informacja statystyczna za rok 2023 r., Warszawa 2024, s. 35.

Wartości zawarte w powyższej tabeli potwierdzają, iż Straż Graniczna pełni zasadniczą rolę w zakresie zwalczania nieustannie rozwijającej się przestępczości

[2] M. Maciejewska, A. Piffer, *Rola straży granicznej w zakresie zwalczania międzynarodowego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej,* Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, nr 2, Wrocław 2016, s. 20.

transgranicznej, która niewątpliwie stanowi ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa wielu sektorów funkcjonowania państwa, także dla sektora finansowego poprzez tworzenie kilkudziesięciu milionowych strat w budżecie Skarbu Państwa. Powyższe dane uwidaczniają znaczny spadek liczby ujawnionych towarów przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w 2022 roku, co zdecydowanie było spowodowane wybuchem konfliktu zbrojnego na Ukrainie, w wyniku którego funkcjonariusze musieli dostosować swoje działania do nowo powstałej nieznanej dotąd sytuacji. Masowy przepływ osób oraz zwiększona liczba przemieszczanych przez granicę polsko-ukraińską towarów i przedmiotów znacznie wpłynęła na skuteczność działań przeprowadzanych przez Straż Graniczną, w tym również na szczegółowe kontrole przeprowadzane przez funkcjonariuszy, bowiem ze względu na brak wystarczających sił i środków nie były już możliwe aż na taką skalę.

Zorganizowane grupy przestępcze dynamicznie dostosowują swoje działania do panującej rzeczywistości wykorzystując aktualnie występujące czynniki zewnętrzne i wewnętrzne w celu osiągnięcia najwyższego zysku. W obliczu wojny na Ukrainie oraz dużą migracją ludzi przez granice państwowe, grupy przestępcze skupiają swoje działania także na przemycie migrantów oraz na handlu ludźmi. Przestępstwo handlu ludźmi jest zjawiskiem niezwykle złożonym oraz wieloaspektowym występującym pod wieloma postaciami. Potwierdza to fakt, iż proceder ten wypełnia znamiona wielu czynów zabronionych począwszy od bezprawnego pozbawienia wolności aż po gwałt. Jednak istotą zjawiska jest wykorzystanie człowieka w celu osiągnięcia korzyści, głównie finansowej. Członkowie zorganizowanych grup przestępczych handel ludźmi opierają o współcześnie występujące sprzyjające rozwojowi czynniki, do których z pewnością należy bezrobocie, ubóstwo, nierówności społeczne i ekonomiczne pojawiające się wśród grup społecznych oraz w przypadku wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskie także konflikt zbrojny na Ukrainie. Jest to niezwykle groźny proceder, za którego zwalczanie odpowiedzialna jest także Straż Graniczna. Jest to formacja kluczowa w tym aspekcie ponieważ funkcjonariusze podczas wykonywania zadań służbowych, podczas przeprowadzanych kontroli granicznych czy czynności kontrolnych w celu weryfikacji legalności pobytu cudzoziemców i ich zatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, najczęściej posiadają pierwszy kontakt w ofiarami tego nielegalnego procederu. W strukturach organizacyjnych Straży Granicznej w celu zwalczania i przeciwdziałania przestępstwa handlu ludźmi, który organizowany jest głównie przez grupy przestępcze, powołane zostały specjalnie wyselekcjonowane i kompetentne to tego podmioty. W każdym oddziale Straży Granicznej funkcjonuje nieetatowy koordynator do spraw zwalczania handlu ludźmi, który odpowiada

za kontrolę wewnętrznych struktur w powyższym zakresie jak również za współpracę wewnętrzną i zewnętrzną[3].

Współcześnie grupy przestępcze w celu zwerbowania ofiar posługują się niezwykle wyrafinowanymi sposobami, zarówno podczas organizacji handlu ludźmi, jaki i przemytu migrantów. Członkowie grup przestępczych szukają osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. W przypadku wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej zdecydowanie uwarunkowaniem zwiększenia się skali handlu ludźmi jest konflikt zbrojny na Ukrainie. Rzeczypospolita Polska oraz jej wschodnia granica jest jednak traktowana jak punkt tranzytowy na głównych szlakach przemytniczych na zachód[4]. Ogromną rolę w zwalczaniu i przeciwdziałaniu tego groźnego procederu odgrywa Straż Graniczna, której ustawowym zadaniem jest ochrona granicy państwowej przed nielegalnym jej przekraczaniem przez osoby nieuprawnione. Wykorzystuje przy tym szereg czynności rozpoznawczych czy operacyjno-śledczych m.in. kontrole dokumentów czy też szczegółowe kontrole tożsamości, których celem jest zidentyfikowanie powiązań z siatką przestępczą osób przemycających migrantów. Przemyt migrantów jest to niepodważalnie złożone zjawisko, organizowane głównie przez zorganizowane grupy przestępcze wykorzystujące coraz to nowsze i doskonalsze formy. Zatem warunkuje to konieczność nieustannej modernizacji działań funkcjonariuszy Straży Granicznej w celu zwalczania tego jakże niebezpiecznego procederu.

Współpraca międzynarodowa jako czynnik konieczny w zakresie zwalczania współczesnych form przestępczości zorganizowanej

W zakresie zwalczania zorganizowanej przestępczości o charakterze transgranicznym niepodważalnie kluczowe znaczenie posiada współpraca międzynarodowa Straży Granicznej ze służbami granicznymi państw sąsiednich oraz organizacjami i instytucjami międzynarodowymi, zwłaszcza w obliczu panującego za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej, konfliktu zbrojnego. Jedną z kluczowych ról pełni współpraca w ramach instytucji i gremiów Unii Europejskiej. Współpraca

[3] R. Mroczek, *Zagrożenie handlem ludźmi z perspektywy Straży Granicznej*, [w:] *Problem handlu ludźmi i nieregularnej migracji wobec ochrony praw podstawowych - wyzwania i doświadczenia,* red. A. Kosińska, M. Jasztal. Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie, Szczecin 2024, s. 107-108.

[4] I. Malinowska, *Handel ludźmi-metody działania sprawców,* Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Warszawa 2015, s. 151-154.

oparta na jej forum stanowi niezwykle istotny czynnik dla funkcjonowania Straży Granicznej, ponieważ w jej wyniku dochodzi do wypracowania regulacji prawnych oraz rozwiązań prawno-organizacyjnych w zakresie ochrony granic zewnętrznych tym także wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej, przed współczesnymi zagrożeniami transgranicznymi, za pośrednictwem m.in. doskonalenia procesu kontroli granicznej.

Niezwykle istotna oraz niezbędna jest także wymiana informacjami między poszczególnymi organami krajowymi w celu utworzenia spójnych zasad oraz reguł postępowania służb granicznych i policyjnych głównie na granicach zewnętrznych, ale także na granicach wewnętrznych, przez które po przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Strefy Schengen w 2017 roku, odbywa się swobody przepływ osób i towarów[5]. W jej ramach funkcjonuje niezwykle ważny system odgrywający kluczową rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa międzynarodowego, stanowiący obecnie podstawę funkcjonowania Straży Granicznej, a mianowicie System Informacyjny Schengen, SIS. Jest to międzynarodowa baza danych, do której dostęp posiadają m.in. organy graniczne i policyjne państw członkowskich, zawierająca dane poszukiwanych osób i przedmiotów, ale również bazę osób ze względu na swoją nielegalną działalność niepożądanych bądź ściganych przez organy państw członkowskich Unii Europejskiej.

System ten umożliwia zlokalizowanie i identyfikację poszukiwanej osoby lub przedmiotu w dowolnym miejscu na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej oraz Strefy Schengen ponieważ funkcjonariusze organów policyjnych czy granicznych mają możliwość bezpośredniego dostępu do bazy podczas wszelkich przeprowadzanych kontroli. Jedną z najważniejszych instytucji międzynarodowych w zakresie przeciwdziałania zorganizowanej przestępczości transgranicznej jest Europejska Agencja Służby Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), która powstała w 2016 roku po przekształceniu Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Granicach Zewnętrznych Państw Członkowskich Unii Europejskiej[6]. Zdecydowanie odgrywa ona zasadniczą rolą dla państw członkowskich w zakresie ochrony granic zewnętrznych przed zagrożeniami transgranicznymi,

[5] *Główne obszary współpracy międzynarodowej Straży Granicznej*, https://www.strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/wspolpraca/1647,Glowne-obszary-wspolpracy-miedzynarodowej-Strazy-Granicznej.html, [dostęp: 05.04.2024].

[6] M. Ziemblicki, *Frontex jako agencja wyspecjalizowana Unii Europejskiej*. Rozprawa doktorska, Białystok 2021, s. 101.

do których należy przestępczość zorganizowana[7]. Frontex współpracuje z państwami członkowskimi Unii Europejskiej za pośrednictwem ich organów krajowych oraz innymi agencjami Unii, do których zalicza się Europol. Agencja swoje działania opiera głównie na zapewnieniu należytej pomocy poprzez pomoc techniczną i informatyczną oraz operacyjną[8].

W ramach wsparcia państw członkowskich podstawowym zadaniem Frontex w ramach ochrony granic zewnętrznych, zatem również granicy polsko-ukraińskiej jest inicjowanie oraz organizowanie wspólnych operacji i interwencji organów granicznych na graniach zewnętrznych, które są w znacznym stopniu narażone na działalność transgranicznych zorganizowanych grup przestępczych. Frontex oraz organy graniczne uczestniczą także w operacjach Europejskiej Multidyscyplinarnej Platformy Przeciwko Zagrożeniem Karnym, EMPACT. Ta wielodyscyplinarna platforma mająca na celu poprzez współpracę międzynarodową, zwalczać zorganizowaną przestępczość międzynarodową. W ramach jej działań udoskonalanych jest szereg różnorodnych środków, mających zapewnić bezpieczeństwo Unii Europejskiej i państw członkowskich, m.in. kontrole przeprowadzane na granicach zewnętrznych, operacje szkoleniowe i inicjatywy edukacyjne czy też współpracę w wielu kluczowych wymiarach, a mianowicie współdziałania krajowych i międzynarodowych organów policyjnych, celnych czy sądowych[9].

Warto także wskazać, iż współpraca Rzeczypospolitej Polskiej z Frontexem posiada szczególne znacznie ponieważ siedziba agencji znajduje się w Warszawie, zatem Polska pełni funkcję jej państwa gospodarza[10]. W ramach współpracy międzynarodowej obok Frontexu Straż Graniczna podejmuje także wspólne działania z Europejską Agencją ds. Współpracy Organów Ścigania, Europolem. Działania podejmowane przez Europol stanowią niezwykle ważny element w procesie zwalczania przestępczości zorganizowanej ponieważ w jej ramach prowadzony jest system informatyczny SIENA, który został utworzony w celu wymiany informacji na temat działalności zorganizowanych grup przestępczych wśród uprawnionych do tego organów, do których zdecydowanie należy Straży Granicznej. W ramach

---

[7] *Europa, która chroni swoje granice i wdraża odpowiedzialną politykę migracyjną,* Komisja Europejska, Bruksela 2019, s. 2.

[8] *Fighting crime*, https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/fighting-crime/cross-border-crime/, [dostęp: 06.04.2024].

[9] E. Krzysztofik*, Europejska Multidyscyplinarna Platforma Przeciwko Zagrożeniom Przestępczym w walce z przestępczością seksualną wobec dzieci,* Warszawa 2023, s. 7-8.

[10] J. Szymańska, *Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej – unijna agencja z siedzibą w Polsce,* Przegląd Europejski, nr 3, Warszawa 2018, s. 170.

działań podejmowanych przez Europol funkcjonariusze Straży Granicznej mają możliwość uczestniczyć w szkoleniach oraz ćwiczeniach międzynarodowych mających na celu nieustanne doskonalenie metod zwalczania stale rozwijającej się o nowe sposoby działania transgranicznej przestępczości zorganizowanej.

Priorytetowym zadaniem Europolu jest także prowadzenie i organizowanie wszelkich projektów analitycznych oraz ocen ryzyka dotyczących zagrożeń transgranicznych m.in. nielegalnej migracji, przemytu towarów akcyzowych czy handlu ludźmi. Bieżąca wymiana informacji pomiędzy organizacjami międzynarodowymi oraz państwami członkowskimi tym zakresie jest niezwykle istotna ponieważ na podstawie przekazanych przez organy graniczne przygotowywane są wszelkie strategie działań, prognozy rozwoju danych rodzajów przestępczości oraz raporty, wśród których w szczególności wyróżnia się *Serious Organized Crime Threat Assessment*[11].

Straż Graniczna pełni kluczową rolę w zwalczaniu i przeciwdziałaniu przestępczości zorganizowanej. W swoich działaniach wykorzystuje różnorodne siły i środki w postaci kontroli granicznych, czynności operacyjno-śledczych czy też operacyjno-rozpoznawczych Jednak zasadniczą rolę pełni zdecydowanie wieloaspektowa współpraca międzynarodowa organów krajowych oraz instytucji międzynarodowych. Do obszarów współdziałania Staży Granicznej niepodważalnie należy zaliczyć wszelkie działania podejmowane w ramach Unii Europejskiej oraz Strefy Schengen. Współcześnie niepodważalnie kluczową rolę pełni System Informacyjny Schenegn umożliwiający współpracę w zakresie wymiany informacji wśród organów policyjnych i granicznych państw członkowskich. Ważną rolę także w zakresie zwalczania i przeciwdziałania transgranicznej przestępczości zorganizowanej spełnia Frontex oraz Europol. Obie te instytucje posiadają szeroki zakres kompetencji umożliwiający efektywną walkę ze współcześnie występującymi zagrożeniami. Zdecydowanie stanowią podstawę bezpieczeństwa międzynarodowego oraz poszczególnych państw członkowskich Unii Europejskiej i Strefy Schengen.

[11] *Główne obszary współpracy międzynarodowej Straży Granicznej*, https://www.strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/wspolpraca/1647,Glowne-obszary-wspolpracy-miedzynarodowej-Strazy-Granicznej.html, [dostęp: 05.04.2024].

Straż Graniczna a zwalczanie współczesnych form przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej w świetle badań własnych

Badania naukowe stanowią kluczową rolę w aspekcie kreowania wiedzy naukowej oraz są jednym z elementów szeroko rozumianego procesu twórczego. Ich wiodącym celem jest poznanie prawdy, poprzez znalezienie odpowiedzi na przyjęte podczas badań pytania. Badania naukowe to niezwykle złożone procesy, pozwalające poznawać nieustannie zmieniającą się rzeczywistość, poprzez stawianie oraz podejmowanie prób rozwiązywania przyjętych w toku badań problemów naukowych. Przeprowadzanie badań naukowych zarówno w charakterze statycznym jak i dynamicznym, jest konieczne celem ciągłego rozwoju wielu sektorów funkcjonowania państwa czy też pojedynczej jednostki[12].

Niepodważalnie podstawową funkcją państwa jest zapewnienie porządku i bezpieczeństwa jego obywateli poprzez powołanie odpowiednich podmiotów. Rozwój cywilizacyjny oraz pojawiające się nowe zagrożenia cechujące się dużą złożonością warunkują potrzebę przeprowadzania badań w tym aspekcie uwzględniając aktualnie występujące czynniki zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Z uwagi na powyższe przedmiotem niniejszych badań była analiza działań Straży Granicznej w zakresie zwalczania współczesnych form przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej w obliczu konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Natomiast celem niniejszych badań było dogłębne poznanie problematyki poprzez analizę uzyskanego materiału badawczego oraz zrealizowanie przyjętych celów badawczych w postaci przedstawienia współcześnie występujących form przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej i ich uwarunkowań oraz zaprezentowanie metod i sposobów działań stosowanych przez Straż Graniczną w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej w obliczu wojny na Ukrainie. Powyższe cele badawcze zdeterminowały potrzebę skonstruowania problemów badawczych w postaci jakie występują współcześnie uwarunkowania i formy przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej oraz jakie metody i sposoby działań stosuje współcześnie Straż Graniczna w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej w obliczu wojny na Ukrainie.

W badaniach zostały zastosowane teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze. Ze względu na złożoność problematyki badań uznano za słuszne zastoso-

[12] A. Matel, *Badania naukowe w procesie kreowania wiedzy - implikacje w dziedzinie ekonomii*, [w:] *Poznanie naukowe w procesie kreowania wiedzy ekonomicznej,* red. A. Matel, D. Kiełczewski, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2017, s. 107-108.

wanie sondażu diagnostycznego oraz techniki badawczej w postaci częściowo skategoryzowanego wywiadu z ekspertami. Technika ta poprzez zastosowanie pytań otwartych pozwala na wnikliwe poznanie zjawiska przestępczości zorganizowanej oraz stosowanych przez Straż Graniczną metod jej zwalczania, zwłaszcza w obliczu obecnie panującej sytuacji za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej. Narzędziami badawczymi, które umożliwiły realizację badań był kwestionariusz wywiadu skierowany do byłych funkcjonariuszy Straży Granicznej posiadających ogromne doświadczenie zdobyte podczas wieloletniej służby w tej formacji oraz do funkcjonariuszy będących w służbie czynnej. Badania zostały przeprowadzone na przełomie kwietnia i maja 2024 roku, zatem ponad dwa lata po wybuchu konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Badaniu została poddana grupa siedmiu osób, sześcioro mężczyzn oraz jedna kobieta. W badanej grupie znalazły się trzy osoby będące funkcjonariuszami Straży Granicznej w służbie czynniej oraz czworo funkcjonariuszy będących w stanie spoczynku.

Osoby badane udzielając wywiadu odpowiedziały na pytania o charakterze otwartym. Pierwsze pytanie zawarte w kwestionariuszu wywiadu eksperckiego miało za cel ustalić jakie występują współcześnie formy przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej. Większość ekspertów podkreśliła, iż transgraniczna przestępczość zorganizowana nie ma charakteru stałego, ale podstawowe kierunki takie jak organizowanie nielegalnej migracji i przemyt co do zasady pozostają bez zmian. Zaś intensywność występowania poszczególnych form przestępczości zorganizowanej ulega ciągłym zmianom. W celu zobrazowania obecnie występujących form przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej w poniższej tabeli 2 zawarto zestawienie, sporządzone na podstawie opinii ekspertów.

Tabela 2. Zestawienie współcześnie występujących formy przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej według opinii ekspertów biorących udział w wywiadzie

Występujące współcześnie formy przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej	**Ilość ekspertów, którzy wskazali na daną formę przestępczości**
Organizowanie przemytu i przerzutu osób przez granicę szczególnie na odcinku granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białorusi oraz handel ludźmi	7
Zorganizowane przemyt przez granice towarów handlowych, w tym towarów akcyzowych	7
Zorganizowany przemyt przez granice narkotyków	7
Zorganizowany przemyt przez granicę pojazdów mechanicznych	7

Podrabianie fałszywych dokumentów służących do niezgodnego z prawem przekroczenia granicy/pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej	4
Zorganizowane celowe działania w celu uszczuplenia celnych opłat granicznych	2
Próby korumpowania funkcjonariuszy publicznych	3
Przemyt oraz handel bronią oraz materiałami wybuchowymi	7

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Dane zawarte w powyższej tabeli ukazują, iż według ekspertów, najczęściej występującymi współcześnie formami przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej są głównie wszelkiego rodzaju przemyt skradzionych pojazdów i maszyn, broni i materiałów wybuchowych, narkotyków, towarów, w tym zwłaszcza wyrobów akcyzowych oraz organizowanie i pomocnictwo w nielegalnej migracji i związany z tym zjawiskiem handel ludźmi. Rzadziej występującą formą, którą uwidoczniło czterech ekspertów to fałszowanie dokumentów służących do niezgodnego z prawem przekroczenia granicy. Najmniej występującymi formami przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej według ekspertów są celowe działania mające na celu uszczuplenie celnych opłat granicznych oraz próby korumpowania funkcjonariuszy publicznych, na które wskazało odpowiednio dwóch oraz trzech funkcjonariuszy.

Drugie pytanie odnosiło się do kwestii czynników wpływających na rozwój przestępczości zorganizowanej. Wszyscy eksperci wskazali że najważniejszym obecnie czynnikiem wpływającym na rozwój tego jakże niebezpiecznego zjawiska jest konflikt zbrojny na Ukrainie, który spowodował masowy napływ osób oraz towarów przez granicę państwową, co dynamicznie wykorzystują w swoich działaniach zorganizowane grupy przestępcze. Większość ekspertów pokreśliła też, iż kluczowym aspektem jest potencjalny maksymalny zysk oraz ryzyko strat zorganizowanych grup przestępczych. W celu uwidocznienia współcześnie występujących czynników wpływających na rozwój przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej zaprezentowano zestawienie zawarte w poniższej tabeli 3, sporządzone na podstawie opinii ekspertów.

Tabela 3. Zestawienie czynników wpływających na rozwój przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej według opinii ekspertów biorących udział w wywiadzie

Czynniki wpływające na rozwój przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej	Ilość ekspertów, którzy wskazali na dany czynnik
Konflikt zbrojny na Ukrainie	7
Dysproporcja cen towarów w państwa sąsiednich	6
Intensyfikacja migracji z krajów trzecich na kontynent europejski	4
Skuteczność kontroli granicznych	6
Słabość systemu karno-skarbowego	3
Sytuacja państwa sąsiedniego, obecny konflikt na Ukrainie	5
Korupcja służb ochrony granicy państwa sąsiedniego, służb celnych oraz przedstawicieli administracji publicznej	1
Potencjalny maksymalny zysk i ryzyko strat	7
Niski poziom rozwoju ekonomicznego i znaczne bezrobocie	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Zestawienie ujęte w powyższej tabeli uwidacznia, iż głównym czynnikiem wpływającym na rozwój przestępczości zorganizowanej jest panujący od lutego 2022 roku konflikt zbrojny na Ukrainie. Doprowadził on do istotnych zmian w wielu sektorach funkcjonowania państwa, zarówno ekonomicznym, gospodarczym czy też społecznym, ale przyczynił się także do wykreowania nowej sytuacji geopolitycznej. Zorganizowane grupy przestępcze niezwykle szybko dostosowały swoje działania do panującej rzeczywistości wykorzystując masowe napływy ludności oraz znacznie zwiększony przewóz towarów przez granice państwowe, z czym musiały się zmierzyć służby graniczne. Kluczowym czynnikiem wpływającym na rozwój przestępczości zorganizowanej jest również potencjalny maksymalny zysk oraz ryzyko strat. Z pewnością jest to uwarunkowane istotą funkcjonowania zorganizowanych grup przestępczych, a mianowicie generowaniem stałych i wysokich zysków zapewniających odpowiednie dochody dla kierownictwa grupy i środki utrzymania dla jej szeregowych członków. Kluczowymi czynnikami według ekspertów jest także skuteczność kontroli granicznych przeprowadzanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz dysproporcja cen towarów między państwami. Aż pięcioro ekspertów wskazało, iż poważnym czynnikiem wpływającym na rozwój współczesnej przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej jest sytuacja państwa sąsiedniego czyli obecny konflikt zbrojny na Ukrainie. Czynnikami mającymi mniejsze znaczenie według opinii ekspertów jest intensyfikacja migracji z krajów trzecich na kontynent europejski, niski poziom rozwoju ekonomicznego oraz bezrobocie.

Na kolejne pytanie w zakresie roli Straży Granicznej w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej, wszyscy eksperci odpowiedzi jednomyślnie, iż Straż Graniczna jest formacją wiodącą w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej powołując się na przepisy ustawy z 12 października 1990 roku o Straży Granicznej[13] oraz ustawy z 12 października 1990 roku o ochronie granicy państwowej[14], wyjaśniając, iż Straż Graniczna to jednolita, umundurowana i uzbrojona formacja o uprawnieniach operacyjno-śledczych powołana do ochrony nienaruszalności granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego oraz zwalczania i przeciwdziałania nielegalnej migracji. Tym samym jest to podstawowa służba powołana przez państwo w celu ochrony polsko-ukraińskiej granicy.

Czwarte pytanie ujęte w kwestionariuszu wywiadu miało na celu zapoznanie się z opiniami ekspertów, funkcjonariuszy Straży Granicznej, w zakresie współcześnie stosowanych przez Straż Graniczną sposobów oraz metod zwalczania przestępczości zorganizowanej na granicy polsko-ukraińskiej w obliczu konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Wszyscy eksperci wypowiedzieli się jednomyślnie, iż Straż Graniczna posiada odpowiednie siły i środki do zwalczania przestępczości zorganizowanej. Również, iż formacja ta jest wyposażona w odpowiednie narzędzia i instrumenty prawne do jej zwalczania, w tym też posiada kompetencje w zakresie przeprowadzania czynności niejawnych. Znaczna część ekspertów pokreśliła także, iż działania Straży Granicznej nie mają wyłącznie charakteru reaktywnego, zatem nie są jedynie odpowiedzią na zaistniałe przestępstwa. Ich celem jest stałe monitorowanie zagrożeń i ich neutralizacja we wczesnym stadium rozwoju. Powyższe pozwala na skuteczne zwalczanie przestępczości zorganizowanej. Eksperci w swoich wypowiedziach oprócz tego zwrócili uwagę na fakt, iż w przypadku spraw złożonych Straż Graniczna jest upoważniona do współdziałania z innymi służbami. Nadmienili również, że potwierdzeniem uprawnień i kompetencji formacji są misje ewaluacyjne Schengen oraz pozytywne rekomendacje jakie Straż Graniczna otrzymuje.

Kolejne pytanie ujęte w kwestionariuszu wywiadu miało na celu poznanie opinii ekspertów w zakresie roli współpracy Straży Granicznej w wymiarze krajowym oraz międzynarodowym w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej. Większość ekspertów wskazała, iż polska Straż Graniczna w przedmiotowym zakresie zawarła szereg szczegółowych porozumień z innymi służbami, strażami, formacjami na szczeblu krajowym, jak też i międzynarodowym, a w szczególności bilateralnym z państwami ościennymi. Podkreślili również, że współpraca zarówno

[13] Ustawa z 12 października 1990 roku *o Straży Granicznej* (Dz. U. z 2023 r. poz. 1080).

[14] Ustawa z 12 października 1990 roku o ochronie granicy państwowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 388).

w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym bazuje na tożsamych metodach oraz sposobach działania. Zaznaczyli także, iż fundamentalne znaczenie w kontekście współpracy posiada wymiana informacji oraz prowadzenie wspólnych działań mających na celu likwidację grup i pociągnięcia ich członków do odpowiedzialności karnej. Znaczna część ekspertów w swoich opiniach zwróciła uwagę na fakt, że rola Straży Granicznej w zakresie współpracy zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym zależy od dominującej formy działalności przestępczej, która w obliczu konfliktu zbrojnego ulega nieustannym dynamicznym zmianom.

Podsumowanie

Straż Graniczna niewątpliwie odgrywa kluczową rolę dla zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa państwa, jej najważniejszym ustawowym zadaniem jest ochrona granicy państwowej. Ta uzbrojona i umundurowana formacja skupia swoje działania nie tylko na przejściach granicznych, ale na terenie całej Rzeczypospolitej Polskiej. Jest niepodważalnie formacją wiodącą w zakresie zwalczania oraz przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze transgranicznym, do których niezaprzeczalnie należy przestępczość zorganizowana. Od lutego 2022 roku Straż Graniczna oraz inne formacje mundurowe i podmioty sektora bezpieczeństwa państwa musiały zmierzyć się z nieznaną dotąd rzeczywistością. Wydarzenia, które miały miejsce na Ukrainie zdecydowanie stanowią istotny czynnik wpływający na powstanie nowych oraz na intensyfikację już istniejących zagrożeń, w tym także przestępczości zorganizowanej. Konflikt zbrojny za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej sprawił, iż Straż Graniczna musiała dynamicznie dostosować swoje działania do powstałej sytuacji w celu efektywnej ochrony granic państwowych, w tym zewnętrznej granicy, polsko-ukraińskiej.

Literatura

1. Europa, która chroni swoje granice i wdraża odpowiedzialną politykę migracyjną, Komisja Europejska, Bruksela 2019.
2. Fighting crime, https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/fighting-crime/cross-border-crime/, [dostęp: 06.04.2024].
3. Główne obszary współpracy międzynarodowej Straży Granicznej, https://www.strazgraniczna.pl/pl/straz-graniczna/wspolpraca/1647,Glowne-obszary-wspolpracy-miedzynarodowej-Strazy-Granicznej.html, [dostęp: 05.04.2024].

4. Krzysztofik E., *Europejska Multidyscyplinarna Platforma Przeciwko Zagrożeniom Przestępczym w walce z przestępczością seksualną wobec dzieci,* Warszawa 2023.
5. Maciejewska M., Piffer A., *Rola straży granicznej w zakresie zwalczania międzynarodowego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej.* Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego, nr 2, Wrocław 2016.
6. Malinowska I., *Handel ludźmi – metody działania sprawców*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Warszawa 2015.
7. Matel A., *Badania naukowe w procesie kreowania wiedzy - implikacje w dziedzinie ekonomii*, [w:] *Poznanie naukowe w procesie kreowania wiedzy ekonomicznej*, red. A. Matel, D. Kiełczewski. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2017.
8. Mroczek R., *Zagrożenie handlem ludźmi z perspektywy Straży Granicznej*, [w:] *Problem handlu ludźmi i nieregularnej migracji wobec ochrony praw podstawowych - wyzwania i doświadczenia*, red. A. Kosińska, M. Jasztal. Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie, Szczecin 2024.
9. *Straż Graniczna. Informacja statystyczna za 2021 r.*, Warszawa 2022.
10. *Straż Graniczna. Informacja statystyczna za rok 2023 r*., Warszawa 2024.
11. Szymańska J., *Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej - unijna agencja z siedzibą w Polsce.* Przegląd Europejski, nr 3, Warszawa 2018.
12. Ustawa z 12 października 1990 roku o ochronie granicy państwowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 388).
13. Ustawa z 12 października 1990 roku o Straży Granicznej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1080).
14. Ziemblicki M., *Frontex jako agencja wyspecjalizowana Unii Europejskiej*. Rozprawa doktorska, Białystok 2021.